ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ ΤΡΑΓΩΔΙΑΙ

ΑΝΤΙΓΟΝΗ – ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ

Β΄ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ

Τόμος 5ος
Δ΄ Επεισόδιο - Δ΄ Στάσιμο
Στίχοι: 801 - 987

ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ

ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ ΑΝΤΙΓΟΝΗ

Δημήτριος Δρακόπουλος
Καθηγητής Β/θμιας Εκπαίδευσης
Κώστας Ναστούλης
Καθηγητής Β/θμιας Εκπαίδευσης
Χρίστος Γ. Ρώμας
Καθηγητής Β/θμιας Εκπαίδευσης

ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ

Χρύσα Αλεξοπούλου
δ.φ., Καθηγήτρια Β/θμιας Εκπ/σης
Δημήτριος Δρακόπουλος
Καθηγητής Β/θμιας Εκπαίδευσης
Κώστας Ναστούλης
Καθηγητής Β/θμιας Εκπαίδευσης
Χρίστος Γ. Ρώμας
Καθηγητής Β/θμιας Εκπαίδευσης

ΣΥΝΤΟΝΙΣΜΟΣ ΓΙΑ
ΤΟ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ

ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ ΑΝΤΙΓΟΝΗ
Νικόλαος Ραγκούσης,
τ. Πάρεδρος Π.Ι.

ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ
Κώστας Μπαλάσκας,
Σύμβουλος Π.Ι.

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ
ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ ΑΝΤΙΓΟΝΗ
Κ.Χ. Μύρης
ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ
Τάσος Ρούσσος

ΥΠΕΥΘΥΝΟΙ ΓΙΑ ΤΟ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ
Χριστίνα Βέικου, Σύμβουλος
Σωτήρης Γκλαβάς, Μόνιμος
Πάρεδρος

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΣΗΣ
Εμμανουήλ Βλάχος
Επίκ. Καθηγητής Παν/μίου Αθηνών

ΚΡΙΤΕΣ
ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ ΑΝΤΙΓΟΝΗ
Δημήτριος Κούστας
Καθηγητής Β/θμιας Εκπαίδευσης
Γιάννης Σταμουλάκης
Καθηγητής Β/θμιας Εκπαίδευσης
Γεράσιμος Χρυσάφης
Επίκ. Καθηγητής Παν/μίου Αθηνών
ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ
Μαρία Γιόση
Λέκτωρ Πανεπιστημίου Αθηνών
Αναστασία Πατούνα
Καθηγήτρια Β/θμιας Εκπαίδευσης
Αθανάσιος Φραγκούλης
Σχολικός Σύμβουλος

ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ ΓΙΑ ΜΑΘΗΤΕΣ ΜΕ ΜΕΙΩΜΕΝΗ ΟΡΑΣΗ

Ομάδα Εργασίας του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής (Ακριτίδου Ελένη, Καραμπέτσου Βασιλική)

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ,
ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ
ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ ΤΡΑΓΩΔΙΑΙ

ΑΝΤΙΓΟΝΗ – ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ

Β' ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ

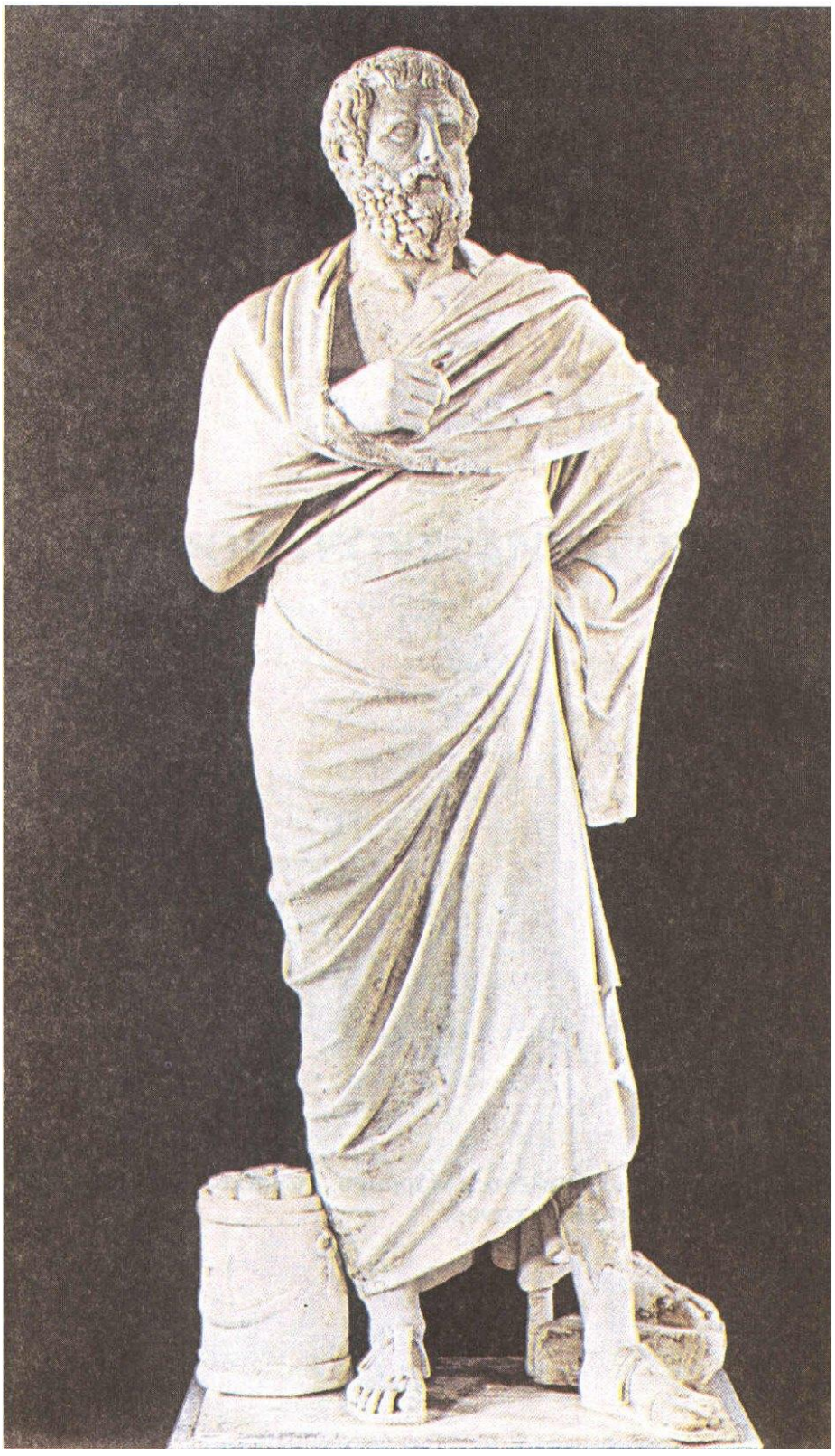
Τόμος 5ος

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Το εικονογραφικό υλικό του βιβλίου προέρχεται από αρχεία και εκδόσεις Μουσείων, Εκδοτικών οίκων, επιστημόνων και συλλεκτών. Το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο ευχαριστεί όλους θερμά.

Ιδιαιτέρως ευχαριστεί την Εθνική Πινακοθήκη, το Εθνικό Θέατρο, την Δ.Ε.Π.Α.Σ.Δ.Α, την Εκδοτική Αθηνών, τον Εκδοτικό Οίκο Ολκός, το Θέατρο Τέχνης, τον αρχαιολόγο-ιστορικό της Τέχνης René Percheron, τον Νικόλαο Αστεριάδη, τους ζωγράφους Σαράντη Καραβούζη και Χρίστο Γαρουφαλή και τους γλύπτες Μιχάλη Κευγά και Διονύση Γερολυμάτο για τη διάθεση φωτογραφικού υλικού και εγχρώμων διαφανειών.

Το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο

2. Ανδριάντας του Σοφοκλέους. Μάρμαρο. Ρωμαϊκό αντίγραφο του 4ου αιώνα π.Χ. Μουσείο Βατικανού.

Δ. ΔΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ
Κ. ΝΑΣΤΟΥΛΗΣ
Χ. Γ. ΡΩΜΑΣ

ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ ΑΝΤΙΓΟΝΗ

Δ΄ΕΠΕΙΣΟΔΙΟ

(Η Αντιγόνη βγαίνει από το παλάτι συνοδευόμενη από φρουρούς)

αντιστροφή

ΧΟ. Νῦν δ᾽ ἤδη ᾽γὼ καὐτὸς θεσμῶν
ἔξω φέρομαι τάδ᾽ ὁρῶν, ἴσχειν δ᾽
οὐκέτι πηγὰς δύναμαι δακρύων,
τὸν παγκοίταν ὅθ᾽ ὁρῶ θάλαμον
τήνδ᾽ Ἀντιγόνην ἀνύτουσαν.

στροφή α΄
ΑΝ. Ὁρᾶτ᾽ ἔμ᾽, ὦ γᾶς πατρίας πολῖται,
τὰν νεάταν ὁδὸν
στείχουσαν, νέατον δὲ φέγ-
γος λεύσσουσαν ἀελίου,
κοὔποτ᾽ αὖθις· ἀλλά μ᾽ ὁ παγ-
κοίτας Ἅιδας ζῶσαν ἄγει
τὰν Ἀχέροντος
ἀκτάν, οὔθ᾽ ὑμεναίων
ἔγκληρον, οὔτ᾽ ἐπὶ νυμ-
φείοις πώ μέ τις ὕμνος ὕ-
μνησεν, ἀλλ᾽ Ἀχέροντι νυμφεύσω.

12 / 100-102

ΧΟ.Οὐκοῦν κλεινὴ καὶ ἔπαινον ἔχουσ᾽
ἐς τόδ᾽ ἀπέρχῃ κεῦθος νεκύων,
οὔτε φθινάσιν πληγεῖσα νόσοις
820 οὔτε ξιφέων ἐπίχειρα λαχοῦσ᾽,
ἀλλ᾽ αὐτόνομος ζῶσα μόνη δὴ
θνητῶν Ἅιδην καταβήσῃ.

801 Τώρα κι εγώ τις αρχές μου προδίνω
ετούτα βλέποντας κι ούτε δύναμαι
τις πηγές των δακρύων να φράξω,
σα θωρώ την Αντιγόνη να πορεύεται
805 στων ανθρώπων το κοινό κοιμητήρι.

ΑΝ. Ω πολίτες της πατρικής μου χώρας,
ιδού πορεύομαι τη στράτα τη στερνή,
το φέγγος το στερνό του ήλιου βλέπω,
κι άλλη φορά ποτέ· ο Άδης,
811 ο ύπνος του παντός,

στου Χάρου ζωντανή
με πάει τ’ ακρογιάλι.
Νυφούλα δε στολίστηκα
κι ούτε ποτέ νυφιάτικο τραγούδησαν
815 στη θύρα μου τραγούδι·
νύφη στο Χάρο δίπλα θα σταθώ.

ΧΟ. Ξακουστή και παινεμένη πορεύεσαι
στων πεθαμένων το λημέρι·
δε σε γονάτισε κακό χτικιό
ούτε κι από το στόμα πέρασες μαχαίρας.

820 **Νόμο δικό σου χάραξες, η μοναχή θνητή**
που ζωντανή θα κατεβείς στον Άδη.

αντιστροφή α΄

ΑΝ. Ἤκουσα δὴ λυγροτάταν ὀλέσθαι
τὰν Φρυγίαν ξέναν
Ταντάλου Σιπύλῳ πρὸς ἄ-
κρῳ, τὰν κισσὸς ὡς ἀτενὴς
πετραία βλάστα δάμασεν,
καί νιν ὄμβροι τακομέναν,
ὡς φάτις ἀνδρῶν,
χιών τ᾽ οὐδαμὰ λείπει,
τέγγει θ᾽ ὑπ᾽ ὀφρύσι παγ-
κλαύτοις δειράδας· ᾧ με δαί-
μων ὁμοιοτάταν κατευνάζει.

ΧΟ. Ἀλλὰ θεός τοι καὶ θεογεννής,
ἡμεῖς δὲ βροτοὶ καὶ θνατογενεῖς.
Καίτοι φθιμένᾳ μέγα κἀκοῦσαι
τοῖς ἰσοθέοις σύγκληρα λαχεῖν
ζῶσαν καὶ ἔπειτα θανοῦσαν.

ΑΝ. Ἄκουσα πως χάθηκε πικρότατα
η βάρβαρη ξένη, του Τάνταλου παιδί,
στην κορυφή του Σίπυλου·
σαν το κισσό σφιχτός φύτρωσε
βράχος γύρω της και πέτρωσε·
τη λιώνουν οι βροχές,
που λέει κι ο μύθος,

κι ουδέ τα χιόνια λείψανε ποτέ
κι από τα φρύδια στάζει στο λαιμό
το δάκρυ καθώς κλαίει·
όμοια μ' αυτή κάποιος θεός σε νάρκη με βυθίζει.

ΧΟ. Ήταν όμως θεά, θεών παιδί,
κι εμείς θνητοί, παιδιά θνητών.
Μεγάλο πράγμα ν' ακουστείς, όταν χαθείς,
πως έχεις μοίρα κλήρο θεϊκό
και ζωντανή και πεθαμένη.

στροφή β΄

ΑΝ. Οἴμοι γελῶμαι. Τί με, πρὸς
θεῶν πατρῴων,
οὐκ οἰχομέναν ὑβρίζεις,
ἀλλ᾽ ἐπίφαντον;
Ὦ πόλις, ὦ πόλεως
πολυκτήμονες ἄνδρες·
ἰὼ Δικαῖαι κρῆ-
ναι Θήβας τ᾽ εὐαρμάτου ἄλ-
σος, ἔμπας ξυμμάρτυρας ὔμμ᾽ ἐπικτῶμαι,
οἷα φίλων ἄκλαυτος, οἵοις νόμοις
πρὸς ἔργμα τυμβόχωστον ἔρ-
χομαι τάφου ποταινίου·

ἰὼ δύστανος, βροτοῖς
οὔτε <νεκρός> νεκροῖσιν
μέτοικος, οὐ ζῶσιν, οὐ θανοῦσιν.

ΧΟ. Προβᾶσ᾽ ἐπ᾽ ἔσχατον θράσους
ὑψηλὸν ἐς Δίκας βάθρον
πολύ προσέπεσας, ὦ τέκνον.
πατρῷον δ᾽ ἐκτίνεις τιν᾽ ἆθλον.

ΑΝ. Ώχου, με περιπαίζουν!
Για το θεό, γιατί με βρίζεις,
πριν καλά καλά σαλπάρω;

ακόμη χαίρομαι το φως.
Ω πόλη, ω άρχοντες
της πόλης μου,
πηγές της Δίρκης, άλσος
της Θήβας που καμάρωνε τ’ αμάξια της,
σας βάζω μάρτυρες με τη σειρά,
πως από φίλους άκλαφτη, με νόμους ποιους
πορεύομαι στον τάφο τον αλλόκοτο,
σε χωματένια φυλακή χωμένη;
850 η μαύρη κι άστεγη δε συνοικώ
ούτε θνητή με ζωντανούς
ούτε νεκρή με πεθαμένους.

ΧΟ. Σκαρφάλωσες στην κορυφή του θράσους
και στον απρόσιτο της Δίκης θρόνο,
855 παιδί μου, παραπάτησες.
Του πατέρα σου πληρώνεις μέγα κρίμα.

αντιστροφή β΄

ΑΝ. Ἔψαυσας ἀλγεινοτάτας
ἐμοὶ μερίμνας,
πατρὸς τριπόλιστον οἶκτον
τοῦ τε πρόπαντος
ἀμετέρου πότμου
κλεινοῖς Λαβδακίδαισιν.
Ἰὼ ματρῷαι λέ-
κτρων ἆται κοιμήματά τ᾽ αὐ-
τογέννητ᾽ ἐμῷ πατρὶ δυσμόρου ματρός,
οἵων ἐγώ ποθ᾽ ἁ ταλαίφρων ἔφυν·

πρὸς οὓς ἀραῖος ἄγαμος ἄδ᾽
ἐγὼ μέτοικος ἔρχομαι.
Ἰὼ δυσπότμων κασί -
870 γνητε γάμων κυρήσας,
θανὼν ἔτ᾽ οὖσαν κατήναρές με.

ΧΟ. Σέβειν μὲν εὐσέβειά τις,
κράτος δ᾽, ὅτῳ κράτος μέλει,
παραβατὸν οὐδαμᾷ πέλει,
875 σὲ δ᾽ αὐτόγνωτος ὤλεσ᾽ ὀργά.

ἐπωδός

ΑΝ. Ἄκλαυτος, ἄφιλος, ἀνυμέναιος
ταλαίφρων ἄγομαι
τὰν ἑτοίμαν ὁδόν·
οὐκέτι μοι τόδε λαμπάδος ἱερὸν
880 ὄμμα θέμις ὁρᾶν ταλαίνᾳ·
τὸν δ᾽ ἐμὸν πότμον ἀδάκρυτον
οὐδεὶς φίλων στενάζει.

ΑΝ. Άγγιξες οδυνηρές
τις μέριμνές μου
τη δίφορη του πατέρα ντροπή,
το χαμό που συθέμελα ρήμαξε
την ωραία γενιά του Λαβδάκου.
Ώχου ντροπές στο στρώμα της μητέρας,
ώχου της μαύρης μάνας πλάγιασμα
με το παιδί της, τον πατέρα μου.
Ποια γονικά με γέννησαν και με παιδεύουν;
Καταραμένη και παρθένα κίνησα
για να τους ανταμώσω.
Ώχου, με τον πικρό σου γάμο
τα κατάφερες, αδέρφι μου,
και πεθαμένος ζωντανή να με σκοτώσεις.

27 / 105-107

ΧΟ. Καλός ο σεβασμός στην άγια τάξη,
όμως χαμένος κόπος ν' αψηφάς
την εξουσία κι όποιον την εξουσία κρατά·
εσένα σε χαντάκωσε η αυτόνομη πορεία.

ΑΝ. Άκλαφτη κι άφιλη, χωρίς τραγούδια γάμου
η μαύρη σέρνομαι,
στον ύστατο δρόμο μου.
Άδικο να μη βλέπω πια τ' αγνό
το φως του ήλιου, η κακορίζικη.
Για την αδάκρυτη μοίρα μου
φίλος κανείς δε στενάζει.

(Μπαίνει ο Κρέοντας.)

ΚΡ. Ἆρ’ ἴστ’ ἀοιδὰς καὶ γόους πρὸ τοῦ θανεῖν
ὡς οὐδ’ ἂν εἷς παύσαιτ’ ἄν, εἰ χρείη, λέγων;
Οὐκ ἄξεθ’ ὡς τάχιστα, καὶ κατηρεφεῖ
τύμβῳ περιπτύξαντες, ὡς εἴρηκ’ ἐγώ,
ἄφετε μόνην ἔρημον, εἴτε χρῄ θανεῖν,
εἴτ’ ἐν τοιαύτῃ ζῶσα τυμβεύειν στέγῃ.
Ἡμεῖς γὰρ ἁγνοὶ τοὐπὶ τήνδε τὴν κόρην·
μετοικίας δ’ οὖν τῆς ἄνω στερήσεται.
ΑΝ. Ὦ τύμβος, ὦ νυμφεῖον, ὦ κατασκαφὴς
οἴκησις αἰείφρουρος, οἷ πορεύομαι
πρὸς τοὺς ἐμαυτῆς, ὧν ἀριθμὸν ἐν νεκροῖς
πλεῖστον δέδεκται Φερσέφασσ’ ὀλωλότων·

ὧν λοισθία ᾽γὼ καὶ κάκιστα δὴ μακρῷ
κάτειμι, πρίν μοι μοῖραν ἐξήκειν βίου.
᾽Ελθοῦσα μέντοι κάρτ᾽ ἐν ἐλπίσιν τρέφω
φίλη μὲν ἥξειν πατρί, προσφιλὴς δὲ σοί,
μῆτερ, φίλη δὲ σοί, κασίγνητον κάρα·
ἐπεὶ θανόντας αὐτόχειρ ὑμᾶς ἐγὼ
ἔλουσα κἀκόσμησα κἀπιτυμβίους
χοὰς ἔδωκα· νῦν δέ, Πολύνεικες, τὸ σὸν
δέμας περιστέλλουσα τοιάδ᾽ ἄρνυμαι.
Καίτοι σ᾽ ἐγὼ ᾽τίμησα τοῖς φρονοῦσιν εὖ.
Οὐ γάρ ποτ᾽ οὔτ᾽ ἂν εἰ τέκνων μήτηρ ἔφυν,
οὔτ᾽ εἰ πόσις μοι κατθανὼν ἐτήκετο,
βίᾳ πολιτῶν τόνδ᾽ ἂν ᾐρόμην πόνον.

Τίνος νόμου δὴ ταῦτα πρὸς χάριν λέγω;
πόσις μὲν ἄν μοι κατθανόντος ἄλλος ἦν,
910 καὶ παῖς ἀπ᾽ ἄλλου φωτός, εἰ τοῦδ᾽ ἥμπλακον·

ΚΡ. Τα μοιρολόγια και τους θρήνους, το ξέρεις, ποτέ
δε θα ᾽παυε κανείς προτού πεθάνει, αν φτούραγαν.

(Απευθύνεται στους φρουρούς.)

Πάρτε τη γρήγορα· και, καθώς πρόσταξα,
να πάτε να τη χτίσετε στο λάκκο το βαθύ.
Άστε τη μόνη κι έρημη, θέλει πεθάνει,
θέλει ζήσει, θαμμένη σ᾽ ένα τέτοιο σπιτικό.
Η κόρη αυτή δε μόλυνε τα χέρια μας,
μα τον απάνω κόσμο θα τον χάσει.

ΑΝ. Τάφε μου, κρεβάτι νυφικό, σπίτι μου
στη βαθιά τη γη κι αιώνιο κελί μου
έρχομαι να βρω τους δικούς μου νεκρούς
που μέγα πλήθος η Περσεφόνη φίλεψε.

Στερνή κι εγώ και ρημαγμένη θα κατεβώ,
προτού ξοδέψω της ζωής μου το μερίδιο.
Η ελπίδα με τρέφει πως θα βρω κατεβαίνοντας
του πατέρα την αγάπη, την αγάπη σου, μάνα,
μάτια μου κι αδερφέ μου, την αγάπη σου.
Εγώ νεκρούς με τα χεράκια μου σας έλουσα,
σας στόλισα, πότισα μέλι, γάλα και νερό
τον τάφο σας· και τώρα, Πολυνείκη, το νεκρό σου
κορμάκι στολίζοντας ακριβά το πληρώνω.
Εγώ σε τίμησα κι οι φρόνιμοι θα πούνε πόσο·
τέτοιο φορτίο δε θα σήκωνα ποτέ μου εγώ
κόντρα στην πόλη, αν ήμουν μάνα με παιδιά,
κι αν σάπιζε νεκρός ο άντρας μου.
Ποιος νόμος με κινεί να λέω τούτα;

Ο άντρας μου κι αν πέθαινε, καινούριο θα ᾽παιρνα·
αν έχανα παιδί, απ᾽ άλλον άντρα θα ᾽κανα.

911 μητρὸς δ’ ἐν Ἅιδου καὶ πατρὸς κεκευθότοιν
οὐκ ἔστ’ ἀδελφὸς ὅστις ἂν βλάστοι ποτέ.
Τοιῷδε μέντοι σ’ ἐκπροτιμήσασ’ ἐγὼ
νόμῳ, Κρέοντι ταῦτ’ ἔδοξ’ ἁμαρτάνειν
915 καὶ δεινὰ τολμᾶν, ὦ κασίγνητον κάρα.
Καὶ νῦν ἄγει με διὰ χερῶν οὕτω λαβὼν
ἄλεκτρον, ἀνυμέναιον, οὔτε του γάμου
μέρος λαχοῦσαν οὔτε παιδείου τροφῆς,
ἀλλ’ ὧδ’ ἔρημος πρὸς φίλων ἡ δύσμορος
920 ζῶσ’ ἐς θανόντων ἔρχομαι κατασκαφάς·
ποίαν παρεξελθοῦσα δαιμόνων δίκην;
Τί χρή με τὴν δύστηνον ἐς θεοὺς ἔτι
βλέπειν; τίν’ αὐδᾶν ξυμμάχων; ἐπεί γε δὴ

τὴν δυσσέβειαν εὐσεβοῦσ᾽ ἐκτησάμην.
925 Ἀλλ᾽ εἰ μὲν οὖν τάδ᾽ ἐστὶν ἐν θεοῖς καλά,
παθόντες ἂν ξυγγνοῖμεν ἡμαρτηκότες·
εἰ δ᾽ οἵδ᾽ ἁμαρτάνουσι, μὴ πλείω κακὰ
πάθοιεν ἢ καὶ δρῶσιν ἐκδίκως ἐμέ.

Τώρα που μάνα και πατέρα μου τους πήρε ο Χάρος
αδελφός δεν μπορεί να βλαστήσει.
Με τέτοιο νόμο σ' έβαλα κορόνα στο κεφάλι μου,
κι έγκλημα το 'πε ο Κρέοντας αυτό,
τόλμη κι αποκοτιά, μονάκριβέ μου.
Τώρα με σέρνει με χέρια δεμένα,
ανύπαντρη, χωρίς νυφιάτικα τραγούδια,
χωρίς χαράς κρεβάτι, χωρίς παιδιά στο στήθος μου.
Οι φίλοι με παράτησαν, την άμοιρη,
και ζωντανή στων πεθαμένων κατεβαίνω το πηγάδι·
ποιο νόμο των θεών έχω πατήσει;
Γιατί στον ουρανό τα μάτια να σηκώνω,

η δύστυχη; σε ποιον να φωνάξω βοήθεια;
Εγώ τιμούσα, και μ' ατίμασαν φριχτά.
925 Αν οι θεοί τα κρίνουν τούτα δίκια,
να πάθω και να μολογήσω πως αμάρτησα.
Αν αμαρτήσαν άλλοι, να μην πάθουν χειρότερα
απ' όσα έτσι άδικα μου κάνουν.

ΧΟ. Ἔτι τῶν αὐτῶν ἀνέμων αὐταὶ
ψυχῆς ῥιπαὶ τήνδε γ’ ἔχουσιν.
ΚΡ. Τοιγὰρ τούτων τοῖσιν ἄγουσιν
κλαύμαθ’ ὑπάρξει βραδυτῆτος ὕπερ.
ΑΝ. Οἴμοι, θανάτου τοῦτ’ ἐγγυτάτω
τοὔπος ἀφῖκται.
ΚΡ. Θαρσεῖν οὐδὲν παραμυθοῦμαι
μὴ οὐ τάδε ταύτῃ κατακυροῦσθαι.

ΑΝ. Ὦ γῆς Θήβης ἄστυ πατρῷον
καὶ θεοὶ προγενεῖς,
ἄγομαι δὴ ᾽γὼ κούκέτι μέλλω.
Λεύσσετε, Θήβης οἱ κοιρανίδαι,

τὴν βασιλειδᾶν μούνην λοιπήν,
οἶα πρὸς οἵων ἀνδρῶν πάσχω,
τὴν εὐσεβίαν σεβίσασα.

ΧΟ. Ανέμων ριπές πάλι και πάλι
στην ψυχή της φυσούν και ριγεί.

ΚΡ. Αργούν, και θα κλάψουν
αυτοί που την πάνε.

ΑΝ. Αλιά μου, αυτός ο λόγος
πέρασε κοντά κοντά στο θάνατο.

ΚΡ. Απελπίσου πια·
ο θάνατος σε σφράγισε.

ΑΝ. Ω πόλη των πατέρων μου, Θήβα,
της γενιάς μου θεοί πανάρχαιοι,
με σέρνουν· το τέλος σιμώνει.
Κοιτάξτε, της Θήβας οι άρχοντες,
τη μόνη, τη στερνή βασιλοκόρη,

τι παθαίνω κι από ποιους το παθαίνω,
εγώ που ξοδεύτηκα τιμώντας τους θεούς.

(Οι φρουροί οδηγούν την Αντιγόνη έξω.)

στροφή α΄

ΧΟ. Ἔτλα καὶ Δανάας οὐράνιον φῶς
ἀλλάξαι δέμας ἐν χαλκοδέτοις
945αὐλαῖς· κρυπτομένα δ᾽ ἐν
τυμβήρει θαλάμῳ κατεζεύχθη·
καίτοι καὶ γενεᾷ τίμιος, ὦ παῖ παῖ,
καὶ Ζηνὸς ταμιεύε-
950σκε γονὰς χρυσορύτους.
Ἀλλ᾽ ἁ μοιριδία τις
δύνασις δεινά·
οὔτ᾽ ἄν νιν ὄλβος οὔτ᾽ Ἄρης,
οὐ πύργος, οὐχ ἁλίκτυποι
κελαιναὶ νᾶες ἐκφύγοιεν.

αντιστροφή α΄

Ζεύχθη δ᾽ ὀξύχολος παῖς ὁ Δρύαντος,
Ἠδωνῶν βασιλεύς, κερτομίοις
ὀργαῖς ἐκ Διονύσου
πετρώδει κατάφαρκτος ἐν δεσμῷ.
Οὕτω τᾶς μανίας δει-
νὸν ἀποστάζει
ἀνθηρόν τε μένος. Κεῖ-
νος ἐπέγνω μανίαις
ψαύων τὸν θεὸν ἐν κερ-
τομίοις γλώσσαις.
Παύεσκε μὲν γὰρ ἐνθέους

γυναῖκας εὔιόν τε πῦρ,
965 φιλαύλους τ᾽ ἠρέθιζε Μούσας.

ΧΟ. Συνέβη κι η Δανάη ζωντανή
ν’ αλλάξει το ουράνιο φως με το σκοτάδι
σε δώμα μέσα μπρούτζινο.
Κρυβόταν αλυσόδετη μες σε κιβούρι·
κι ήταν από καλή γενιά,
παιδάκι μου,
και του Διός θησαύριζε, χρυσή βροχή,
το σπέρμα στην κοιλιά της.
Μα είναι δύναμη δεινή
η δύναμη της μοίρας.
Πλούτη, πολέμοι, πύργοι,

καράβια μαύρα θαλασσόδαρτα
να της ξεφύγουν δεν μπορούν.

Δέθηκε κι ο αψύς, ο γιος του Δρύαντα,
ο βασιλιάς των Ηδωνών, για τη βαριά του χλεύη·
ο Διόνυσος τον έχτισε
μέσα σε πέτρινο κελί φραγμένο·
κι απ' τη μανία στραγγίζει
της λύσσας λάβρα φριχτή.
Στερνή του γνώση, τρέλα του
να θέλει το θεό να μαγαρίσει
με γλώσσα χλευασμού,
αφού τις μανικές ξεθύμαινε γυναίκες,
ξεθύμαινε τους πυρωμένους βακχικούς δαυλούς
και ξάφνιαζε τις Μούσες

47 / 111-113

965 που τις φλογέρες χαίρονται.

στροφή β΄

Παρὰ δὲ κυανέαιν σπιλάδοιν διδύμας ἁλὸς
ἀκταὶ Βοσπόριαι ἰδ᾽ ὁ Θρῃκῶν <ἡιὼν>
Σαλμυδησσός, ἵν᾽ ἀγχίπολις Ἄρης
διρσοῖσι Φινείδαις
εἶδεν ἀρατὸν ἔλκος
τυφλωθὲν ἐξ ἀγρίας δάμαρτος
ἀλαὸν ἀλαστόροισιν ὀμμάτων κύκλοις
ἀραχθέντων ὑφ᾽ αἱματηραῖς
χείρεσσι καὶ κερκίδων ἀκμαῖσιν.

αντιστροφή β΄
Κατὰ δὲ τακόμενοι μέλεοι μελέαν πάθαν
κλαῖον, ματρὸς ἔχοντες ἀνύμφευτον γονάν·
ἁ δὲ σπέρμα μὲν ἀρχαιογόνων
ἄντασ᾽ Ἐρεχθεϊδᾶν,
τηλεπόροις δ᾽ ἐν ἄντροις
τράφη θυέλλῃσιν ἐν πατρῴαις
Βορεὰς ἅμιππος ὀρθόποδος ὑπὲρ πάγου
θεῶν παῖς· ἀλλὰ κάπ᾽ ἐκείνᾳ
Μοῖραι μακραίωνες ἔσχον, ὦ παῖ.

Κοντά στη μαύρη θάλασσα που σμίγουν δυο πελάγη

είναι οι ακτές του Βόσπορου κι ο Θρακικός Σαλμυδησσός·

εκεί ο πολιούχος Άρης

αντίκρισε φριχτή πληγή

στις κόγχες τις τυφλές των ομματιών,

όταν με λύσσα κι ανελέητα

η άγρια μητριά

με χέρια ματωμένα και σαΐτες σουβλερές

από τους δυο Φινείδες τα ξερίζωσε.

Λιώναν οι μαύροι κι έκλαιγαν τη μαύρη τους τη μοίρα,
φύτρες μητέρας κακορίζικης·
σπέρμα παλιάς γενιάς κι αυτή,
από τους Ερεχθείδες,
μεγάλωσε στις μακρινές σπηλιές
σαν πουλαράκι πιλαλώντας στις μαδάρες
985τις γονικές σκίζοντας θύελλες
η κόρη του Βοριά, θεών παιδί.
Μοίρες αγέραστες τη σύντριψαν, παιδί μου.

ΤΕΤΑΡΤΟ ΕΠΕΙΣΟΔΙΟ (801-943)

Α΄ Σκηνή : στ. 801-882. Κομμός. Πρόσωπα : Αντιγόνη-Χορός.

> **«Κομμὸς θρῆνος κοινὸς χοροῦ καὶ απὸ σκηνῆς»**
>
> **Αριστ. Περὶ Ποιητικῆς 1452b**

Η πρώτη σκηνή περιλαμβάνει τον κομμό, θρηνητικό τραγούδι, που ψάλλει η Αντιγόνη με τον κορυφαίο του χορού. Η Αντιγόνη θρηνώντας την κακή της μοίρα, αφού δεν πρόλαβε να χαρεί τον

ἑρωτα και την ομορφιά της ζωής, απευθύνει τελευταίο χαιρετισμό στους κατοίκους της Θήβας και οδηγείται στον τάφο. Αποτελείται από δύο στροφικά συστήματα και μία σύντομη επωδό.

801 - 805 νῦν δ᾽ ἤδη ᾽γὼ καὐτὸς…ἀνύτουσαν (τώρα κι εγώ…κοινό κοιμητήρι)· το τμήμα αυτό αποτελεί τη μετάβαση από το τρίτο στάσιμο στον κομμό του τετάρτου επεισοδίου και προετοιμάζει συναισθηματικά τους θεατές για τον θρήνο της Αντιγόνης. Ο χορός, καθώς βλέπει την Αντιγόνη να οδηγείται στον τάφο, ξεσπά σε κλάμα και τάσσεται στο πλευρό της.

Α΄ Σύστημα

στροφή α΄

806 - 816 ὁρᾶτ᾽ ἔμ᾽, ὦ γᾶς…νυμφεύσω (ω πολίτες...δίπλα θα σταθώ)· ο Σοφοκλής παρουσιάζει την ηρωίδα με ανθρώπινα συναισθήματα και αδυναμίες και όχι ως υπεράνθρωπο ον, αναίσθητο στον πόνο και στις χαρές της ζωής. Κατά τον Lesky «το μεγαλείο της θυσίας αποκαλύπτεται απόλυτα μόνον εδώ, όπου βλέπουμε τον ανθρώπινο πόνο που συνεπάγεται. Ακριβώς το γεγονός ότι η Αντιγόνη συνειδητοποιεί την πληρότητα της ζωής που θυσιάζει, τη μετατρέπει στη μορφή εκείνη που, πέρα από την άκαμπτη τήρηση μιας αρχής, κερδίζει το ανάστημά της μέσα στον χώρο των ζωντανών»

817 - 822 οὐκοῦν κλεινὴ…καταβήσῃ (ξακουστὴ…στον Ἅδη)· ο χορός, στην προσπάθειά του να παρηγορήσει την Αντιγόνη, της υπενθυμίζει τη δόξα της πράξης της, γιατί με τη θέλησή της παραβίασε τη διαταγή του Κρέοντα, αν και γνώριζε ότι την περίμενε ο θάνατος. Η Αντιγόνη εκλαμβάνει τα λόγια του ως ειρωνείες. Ο χορός όμως δεν έχει τέτοια πρόθεση.

αντιστροφή α΄

823 - 833 ἦκουσα δὴ λυγροτάταν…κατευνάζει (ἄκουσα…με βυθίζει)· ο θρήνος της γίνεται οξύτερος, όταν ο χορός της υπενθύμισε την περίπτωση της Νιόβης που είχε την ίδια τύχη με τη δική της. Η Νιόβη

είχε παντρευτεί τον βασιλιά της Θήβας Αμφίονα. Επειδή όμως καυχήθηκε στη Λητώ για την πολυτεκνία της, ο Απόλλωνας και η Άρτεμη την τιμώρησαν, σκοτώνοντας τα παιδιά της. Έπειτα επέστρεψε στο πατρικό της σπίτι στο Σίπυλο της Φρυγίας, και κει παρακάλεσε τον Δία να τη μεταμορφώσει σε βράχο.

834 - 838 ἀλλὰ θεός τοι…ἔπειτα θανοῦσαν (ήταν όμως θεά…και πεθαμένη)· δεύτερη άστοχη προσπάθεια του χορού να μετριάσει τον πόνο της Αντιγόνης. Η Αντιγόνη παρομοιάζει τον εαυτό της με τη Νιόβη, πράγμα που δε δέχεται ο χορός. Αντίθετα την μακαρίζει για την τύχη της, αφού έχει το ίδιο τέλος με μια θεά.

Β΄ Σύστημα

στροφή β΄

839 - 844 οἴμοι γελῶμαι. Τί με, … πολυκτήμονες ἄνδρες (ὠχου, με περιπαίζουν!...της πόλης μου)· η Αντιγόνη αποκρούει την προσπάθεια του χορού να την παρηγορήσει, γιατί τη θεωρεί ειρωνεία και εμπαιγμό. Το παράπονό της εκφράζεται με επικλήσεις προς τους θεούς και τους Θηβαίους, ερωτήσεις, αποστροφές και αρνητικές προτάσεις. Η αίσθηση ότι αδικείται κορυφώνει τον πόνο της.

847 - 848 οἵα φίλων ἄκλαυτος...τάφου ποταινίου (πως από φίλους ἀκλαφτη...φυλακή χωμένη)· η αίσθηση της Αντιγόνης ότι τις τελευταίες στιγμές έχει

εγκαταλειφθεί από όλους επιτείνει την τραγικότητά της. Μόνη έκανε την ταφή, μόνη προχωρεί προς τον πέτρινο τάφο.

853 - 855 προβᾶσ᾽ ἐπ᾽ ἔσχατον...προσέπεσας, ὦ τέκνον (σκαρφάλωσες...παραπάτησες)· αντιφατική η άποψη του χορού ότι η πράξη της Αντιγόνης είναι ευσεβής προς τους θείους νόμους αλλά ασεβής προς τους νόμους της πολιτείας.

856 πατρῷον δ᾽ ἐκτίνεις τιν᾽ ἆθλον (του πατέρα σου πληρώνεις μέγα κρίμα)· κατά τον χορό η Αντιγόνη ουσιαστικά τιμωρείται για τις πατρικές αμαρτίες και όχι μόνο γιατί παραβίασε τη διαταγή του Κρέοντα.

αντιστροφή β΄

857 - 861 ἔψαυσας ἀλγεινοτάτας…Λαβδακίδαισιν (ἄγγιξες…γενιά του Λαβδάκου)· η πικρή ανάμνηση της τραγικής μοίρας της οικογένειάς της προκαλεί νέο θρήνο στην Αντιγόνη.

862 - 871 ἰὼ ματρῷαι λέκτρων…κατήναρές με (ώχου ντροπές…να με σκοτώσεις)· η αναφορά στις οικογενειακές συμφορές, παλιές και νέες, επιτείνει την τραγικότητα της ηρωίδας. Ο γάμος του Πολυνείκη με την κόρη του Άδραστου είναι αιτία των νέων συμφορών.

872 - 875 σέβειν μὲν εὐσέβειά τις…ὤλεσ᾽ ὀργά (καλός ο σεβασμός…αυτόνομη πορεία)· ο χορός

πιστεύει ότι η Αντιγόνη είναι ένοχη, γιατί αυθαίρετα παραβίασε τη διαταγή του Κρέοντα. Η νομιμοφροσύνη του χορού στην εξουσία του Κρέοντα αντιτίθεται στο ήθος της Αντιγόνης.

επωδός

876 - 882 ἄκλαυτος, ἄφιλος…φίλων στενάζει (ἀκλαφτη…κανεὶς δε στενάζει)· ο κομμός κλείνει με δραματική επανάληψη του θρήνου από την Αντιγόνη. Τα ασύνδετα και τα πολλά επίθετα εξαίρουν το μέγεθος της θυσίας και του πάθους. Αξιοσημείωτη η τραγική ειρωνεία στη φράση οὐδεὶς φίλων στενάζει.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

1 Ο Σοφοκλής στον κομμό παρουσιάζει την ανθρώπινη πλευρά της Αντιγόνης. Ποια είναι τα στοιχεία που προβάλλουν αυτή την πλευρά;

2 Ο παρηγορητικός λόγος του χορού στο α΄ στροφικό σύστημα :

α. ανακουφίζει την Αντιγόνη	□
β. επιτείνει τον θρήνο της	□

γ. δε φέρνει κανένα αποτέλεσμα	☐
δ. προκαλεί την αγανάκτηση της Αντιγόνης	☐

Να σημειώσετε με Χ τις σωστές απαντήσεις.

3 Γιατί η Αντιγόνη θεωρεί ειρωνεία την προσπάθεια του χορού να την παρηγορήσει;

4 Να εντοπίσετε το τραγικό στοιχείο στον κομμό.

5 **Πώς εξηγείται ο θρήνος της Αντιγόνης, τη στιγμή που η ταφή του αδερφού της ήταν συνειδητή επιλογή της;**

6 **Η Αντιγόνη σ' όλη τη σκηνή του κομμού παρουσιάζεται να έχει εγκαταλειφθεί από όλους. Αυτό φαίνεται από το ότι :**

α. δεν παρευρίσκεται κοντά της ούτε η Ισμήνη ούτε ο Αίμων	☐
β. την ειρωνεύεται ο χορός, όπως πιστεύει η ίδια	☐

γ. δεν την βοηθούν ούτε οι θεοί, παρά την ευσεβή της πράξη	☐
δ. επικαλείται τις φυσικές δυνάμεις	☐
ε. συντρέχουν όλοι οι παραπάνω λόγοι	☐

Να σημειώσετε με Χ τη σωστή απάντηση.

7 Ποια συναισθήματα προκαλεί στους θεατές ο κομμός της Αντιγόνης;

Β’ Σκηνή : στ. 883-943. Πρόσωπα : Κρέων - Αντιγόνη-Χορός.

Ο Κρέων βγαίνει από το παλάτι και διατάσσει να οδηγήσουν την Αντιγόνη σε υπόγειο τάφο. Η έξοδος της Αντιγόνης από την αριστερή πάροδο και η πορεία της προς τον θάνατο είναι δραματική και τραγική. Η πλοκή έχει φτάσει στην κορύφωση.

883 - 884 **ἆρ’ ἴστ’ ἀοιδὰς…λέγων (τα μοιρολόγια…αν φτούραγαν);** Ο Κρέων παρεμβαίνει και διακόπτει τον θρήνο της Αντιγόνης, με τη δικαιολογία ότι καθυστερεί να εκτελεστεί η ποινή.

885 - 886 **οὐκ ἄξετε…ὡς εἴρηκ’ ἐγώ (πάρτε τη γρήγορα…λάκκο το βαθύ)**· με οργή ο Κρέων διατάζει τους φρουρούς να οδηγήσουν την Αντιγόνη στον τάφο.

887 - 888 **ἄφετε μόνην…στέγῃ (άστε τη μόνη…σπιτικό)**· ο πλεονασμός **μόνην ἐρῆμον** (μόνη κι έρημη) τονίζει την ωμότητα και τη σκληρότητα της διαταγής.

889 - 890 **ἡμεῖς γὰρ…στερήσεται (η κόρη αυτή…θα τον χάσει)**· σοφιστική η δικαιολογία του Κρέοντα να ξεγελάσει τη συνείδησή του ότι δεν ευθύνεται για τη μοίρα της Αντιγόνης.

891 - 894 ὦ τύμβος…ὀλωλότων (τάφε μου…η Περσεφόνη φίλεψε)· ο νέος θρήνος της Αντιγόνης είναι διαφορετικός από τον προηγούμενο. Δεν κυριαρχεί ο βαθύς πόνος και η απελπισία του θανάτου αλλά η διαμαρτυρία και το παράπονο, γιατί τιμωρείται για πράξη ευσεβή. Με πικρία αποκαλεί τον τάφο νυφικό θάλαμο, μέσα από τον οποίο θα περάσει, για να συναντήσει τους δικούς της νεκρούς στον κάτω κόσμο (Λάιος, Οιδίποδας, Ιοκάστη, Ετεοκλής, Πολυνείκης).

895 ὧν λοισθία ἐγὼ καὶ κάκιστα (στερνή κι εγώ και ρημαγμένη)· η Αντιγόνη δεν είναι τελευταία, γιατί μένει και η Ισμήνη, αλλά η τελευταία που πεθαίνει πρόωρα.

897 - 899 **ἐλθοῦσα μέντοι (η ελπίδα με τρέφει...την αγάπη σου)· εναλλαγή των συνωνύμων φίλη, προσφιλής, φίλη χάριν ποικιλίας και έμφασης. Με τη φράση κασίγνητον κάρα (μάτια μου και αδερφέ μου) εννοεί τον Ετεοκλή, αφού σ' αυτόν απονεμήθηκαν όλες οι νεκρικές τιμές (στ. 23-25)· κατ' άλλους εννοεί τον Πολυνείκη.**

900 - 902 **ἐπεὶ θανόντας...ἔδωκα (εγώ νεκρούς...τον τάφο σας)· στην Αντιγόνη δεν αναφέρεται πουθενά ότι ο Οιδίποδας πέθανε στον Κολωνό. Η Αντιγόνη δε φαίνεται να πήρε μέρος η ίδια στην ταφή του Ετεοκλή, μπορεί όμως να πήρε μέρος στην προετοιμασία της πρόθεσης ή της εκφοράς.**

902 - 903 **νῦν δέ, Πολύνεικες,…ἄρνυμαι (και τώρα, Πολυνείκη...το πληρώνω)· η συμβολική ταφή του Πολυνείκη και η προσφορά χοών κρίθηκαν ασεβείς, ενώ η ταφή των άλλων νεκρών δίκαιη και ευσεβής.**

904 **καίτοι…φρονοῦσιν εὖ (εγώ σε τίμησα…πόσο)· δεν επιδοκίμασαν όλοι την πράξη της, γι' αυτό και εξαίρει τους εὖ φρονοῦντας.**

905 - 915 **οὐ γάρ ποτ' οὔτ' ἂν…κασίγνητον κάρα (τέτοιο φορτίο δε θα σήκωνα...κι αποκοτιά, μονάκριβέ μου)· οι στίχοι αυτοί παρουσιάζουν πρόβλημα στην ερμηνεία τους, γιατί η Αντιγόνη παρουσιάζεται με διαφορετικό ήθος. Οι ερμηνείες που δόθηκαν είναι πολλές· κατά τον Lesky «η Αντιγόνη**

αιτιολογεί τη θυσία της με το επιχείρημα ότι από όλους τους δικούς της μόνο ο αδελφός της είναι αναντικατάστατος. Στους στίχους αυτούς υπάρχει ένας απόηχος από της ιστορία της γυναίκας του Ινταφρένη [η γυναίκα του Ινταφρένη έχοντας την άδεια από τον Δαρείο να σώσει έναν από τους άρρενες συγγενείς της, οι οποίοι έχουν καταδικαστεί σε θάνατο, σώζει τον αδελφό της, γιατί οι γονείς της έχουν πεθάνει και δεν μπορεί ν' αποκτήσει άλλον αδελφό (πρβλ. Ηροδ. 3,118-119).]

Αν γίνουν δεκτοί οι στίχοι αυτοί, τότε πρέπει να κατανοηθούν ως προσπάθεια να πραγματοποιηθεί στον χώρο της λογικής, που σταθμίζει νηφάλια, μια

λογοδοσία για μια πράξη που πήγασε από τα βάθη του συναισθήματος και της θρησκευτικής προσήλωσης».

907 βίᾳ πολιτῶν (κόντρα στην πόλη)· η Αντιγόνη πιστεύει ότι οι πολίτες ενδόμυχα είναι στο πλευρό της (πρβλ. στ. 509). Περισσότερο όμως αρμόζει η φράση αυτή στην Ισμήνη (πρβλ. και στ. 79).

908 τίνος νόμου…λέγω (ποιος νόμος με κινεί να λέω τούτα)· προσπάθεια της Αντιγόνης να στηρίξει ηθικά την άποψή της για την ταφή του αδελφού της.

913 - 915 τοιῷδε μέντοι…κάρα (με τέτοιο νόμο…μονάκριβέ μου)· σκόπιμη η αναφορά στον Κρέοντα.

916 καὶ νῦν ἄγει με διὰ χερῶν οὕτω λαβὼν (τώρα…δεμένα)· αναφέρεται στους θεράποντες οι οποίοι τη στιγμή αυτή την απομακρύνουν.

917 - 920 ἄλεκτρον…κατασκαφάς (ανύπαντρη…κατεβαίνω το πηγάδι)· η ψυχολογία της Αντιγόνης επιτρέπει την επανάληψη του παραπόνου της, γιατί θα στερηθεί τις χαρές του γάμου και της απόκτησης παιδιών.

921 - 924 ποίαν παρεξελθοῦσα…ἐκτησάμην (ποιον νόμο…και μ' ατίμασαν φριχτά)· η μόνη στιγμή που η Αντιγόνη χάνει την εμπιστοσύνη προς τους θεούς και εκφράζει το πικρό παράπονο για την τραγική μοναξιά

της. Το οξύμωρο : **εγὼ τιμούσα και μ' ατίμασαν φριχτά**, υπενθυμίζει τον στίχο 74 **ὅσια πανουργήσασα**.

925 - 926 **ἀλλ' εἰ μὲν οὖν τάδ'…ἡμαρτηκότες (αν οι θεοί... αμάρτησα)**· αμφιβάλλει αν η ενέργειά της να θάψει τον αδελφό της ήταν σωστή. Ο πληθυντικός δηλώνει μεγαλοπρέπεια.

927 - 928 **εἰ δ' οἵδ' ἁμαρτάνουσι…ἐκδίκως ἐμέ (αν αμαρτήσαν άλλοι...μου κάνουν)**· η κατάρα της να ανταποδώσουν οι θεοί στους εχθρούς της όσα κακά της έκαναν θυμίζει την κατάρα του Αίαντα (Σοφ., **Αἴας** 839). Ο υπαινιγμός περιέχει και κάποια προφητική

διάσταση για τις συμφορές που θα βρουν τον Κρέοντα. Έτσι η κατάρα θα αποτελέσει στοιχείο της περαιτέρω πλοκής.

929 - 930 ἔτι τῶν αὐτῶν…ἔχουσιν (ανέμων…και ριγεῖ)· η μεταφορά δείχνει την αμηχανία και ανησυχία του χορού από τα τελευταία λόγια της Αντιγόνης.

931 - 932 τοιγάρ…ὕπερ (αργούν…την πάνε)· οι φρουροί τρομοκρατημένοι οδηγούν την Αντιγόνη στον τάφο.

933 - 934 οἴμοι…ἀφῖκται (αλιά μου…στο θάνατο)· η Αντιγόνη, αν και βλέπει τον θάνατο να πλησιάζει, δεν ταπεινώνεται μπροστά στον Κρέοντα, ούτε μετανοεί

για την πράξη της. Πώς εξηγείται η στάση της αυτή;

935 – 936 **θαρσεῖν…κατακυροῦσθαι (απελπίσου πια…σφράγισε)**· ο Κρέων είναι αποφασισμένος να εκτελέσει τη θανατική καταδίκη της Αντιγόνης.

937 - 938 **ὦ γῆς Θήβης…προγενεῖς (ω πόλη…πανάρχαιοι)**· η Αντιγόνη προσφωνεί την πατρίδα και τους προγονικούς θεούς ως τα γλυκύτερα· με τη φράση **της γενιάς μου θεοί πανάρχαιοι** εννοεί τον Άρη και την Αφροδίτη, των οποίων την κόρη Αρμονία παντρεύτηκε ο Κάδμος. Αναφέρεται και στον Διόνυσο, τον γιο της Σεμέλης, κόρης του Κάδμου και της Αρμονίας.

939 ἄγομαι δὴ κοὐκέτι μέλλω (με σέρνουν· το τέλος σιμώνει)· τονίζεται το αμετάκλητο.

940 - 941 λεύσσετε...λοιπὴν (κοιτάξτε...βασιλοκόρη)· η προσφώνηση των νεαρών ευγενών Θηβαίων αποσκοπεί στην υπενθύμιση του καθήκοντός τους να προστατεύσουν την κόρη του βασιλιά Οιδίποδα. Την Ισμήνη δεν τη θεωρεί πως ανήκει στη βασιλική γενιά, γιατί δε δέχθηκε να εκτελέσει το καθήκον της προς τον αδελφό της.

943 οἷα πρὸς οἵων...σεβίσασα (τι παθαίνω...τιμώντας τους θεούς)· τα τελευταία λόγια της Αντιγόνης ολοκληρώνουν το ηθικό μεγαλείο της.

Η έξοδός της από την αριστερή πάροδο αποτελεί στοιχείο δραματικό (εξωτερική δράση).

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

1 Ποια στοιχεία προωθούν τη δράση, εσωτερική και εξωτερική, σ΄ αυτή τη σκηνή;

2 Ο θρήνος της Αντιγόνης είναι διαφορετικός στη σκηνή αυτή από τον προηγούμενο. Να εντοπίσετε τα στοιχεία τα οποία δείχνουν αυτή τη διαφοροποίηση.

3 **Να σημειώσετε Χ στη στήλη : Σωστό ή Λάθος, αν νομίζετε ότι η αντίστοιχη πρόταση είναι σωστή ή λανθασμένη.**

Η Αντιγόνη σε κάποια στιγμή του θρήνου της χάνει την εμπιστοσύνη στους θεούς :

α. είναι αυτό στοιχείο αδυναμίας	**Σωστό** ☐ **Λάθος** ☐

β. δείχνει ότι μετάνιωσε για την πράξη της	**Σωστό** ☐ **Λάθος** ☐
γ. οφείλεται στην τραγική μοναξιά της	**Σωστό** ☐ **Λάθος** ☐

δ. αμφιβάλλει για την ορθότητα της πράξης της	**Σωστό** ☐ **Λάθος** ☐

4 Στο τέταρτο επεισόδιο ολοκληρώνεται η διαγραφή του ήθους της Αντιγόνης. Να επισημάνετε τα στοιχεία αυτά του ήθους και να τεκμηριώσετε τον χαρακτηρισμό σας.

5 **Ποια συναισθήματα προκαλεί στους θεατές η αποχώρηση της Αντιγόνης από τη σκηνή;**

7 **Συνθετική εργασία : Ο θρήνος της Αντιγόνης έχει πολλά κοινά στοιχεία με τα μοιρολόγια και τα δημοτικά τραγούδια του Κάτω Κόσμου. Να αναφέρετε μερικά από αυτά τα στοιχεία.**

ΤΕΤΑΡΤΟ ΣΤΑΣΙΜΟ (944-987)

Το τέταρτο στάσιμο αποτελείται από δυο στροφικά συστήματα. Μετά την αποχώρηση της Αντιγόνης, ο χορός αναφέρει τρία μυθικά πρόσωπα που είχαν την ίδια μοίρα με αυτή, για να τονίσει ότι τη δύναμη της μοίρας κανένας θνητός δεν μπορεί να αποφύγει.

Α΄ Σύστημα

στροφή α΄

944 - 950 ἔτλα καὶ Δανάας…χρυσορύτους (συνέβη κι η Δανάη…το σπέρμα στην κοιλιά της)· το πρώτο

μυθικό πρόσωπο είναι η Δανάη, κόρη του βασιλιά του Άργους Ακρίσιου. Ο πατέρας της την είχε φυλακίσει σε χάλκινο κελί, γιατί, σύμφωνα με τον χρησμό, θα γεννούσε γιο που θα σκότωνε τον παππού. Ο Δίας όμως την επισκέφθηκε μεταμορφωμένος σε χρυσή βροχή και αυτή γέννησε τον Περσέα. Ο Ακρίσιος, για να αποφύγει το μοιραίο, έβαλε τη Δανάη και τον Περσέα σ' ένα κιβώτιο και το έριξε στη θάλασσα. Με την παρέμβαση όμως του Δία έφτασαν σώοι στη Σέριφο. Ποια ομοιότητα υπάρχει ανάμεσα στην τύχη της Δανάης και της Αντιγόνης;

951 - 954 ἀλλ᾽ ἃ μοιριδία…ἐκφύγοιεν (μα είναι δύναμη δεινή…δεν μπορούν)· οι σύντομες φράσεις

και η επανάληψη της άρνησης τονίζουν τη φοβερή δύναμη της μοίρας την οποία κανένας δεν μπορεί να ξεφύγει.

αντιστροφή α΄

955 - 958 ζεύχθη…ἐν δεσμῷ (δέθηκε…κελί φραγμένο)· ο Λυκούργος, βασιλιάς των Ηδωνών της Θράκης, τιμωρήθηκε από τον Διόνυσο, γιατί προσπάθησε να εμποδίσει τη διάδοση της λατρείας του στη χώρα του. Η ομοιότητα με την Αντιγόνη είναι ότι φυλακίστηκε σε σπηλιά.

959 - 965 οὕτω τᾶς…Μούσας (κι απ' τη μανία…φλογέρες χαίρονται)· κλεισμένος στη σπηλιά

ο Λυκούργος, κατάλαβε ότι είναι τρέλα να εναντιώνεται στον θεό. Η ασέβειά του τιμωρήθηκε. Ίσως η τιμωρία του Λυκούργου προοικονομεί την τιμωρία του Κρέοντα.

Β΄ Σύστημα

στροφή β΄

966 - 976 παρὰ δὲ κυανέαιν…ἀκμαῖσιν (κοντά στη μαύρη θάλασσα…τα ξερίζωσε)· το τρίτο πρόσωπο είναι η Κλεοπάτρα, κόρη του Βοριά και της Ωρείθυιας, της κόρης του βασιλιά της Αθήνας Ερεχθέα. Από τον γάμο της με τον Φινέα, γιο του Αγήνορα και βασιλιά της Σαλμυδησσού της Θράκης, απέκτησε δύο γιους, τον Πλήξιππο και τον Λανδίωνα. Ο Φινέας φυλάκισε

την Κλεοπάτρα για να παντρευτεί την Ειδοθέα, κόρη του Κάδμου, η οποία τύφλωσε τα παιδιά της Κλεοπάτρας. Ούτε η Κλεοπάτρα ούτε τα παιδιά της γλύτωσαν τη μοίρα τους.

αντιστροφή β΄

977 - 987 κατὰ δὲ τακόμενοι…ἔσχον, ὦ παῖ (λιώναν οι μαύροι…τη σύντριψαν, παιδί μου)· η τωρινή κατάσταση της Κλεοπάτρας γίνεται πιο τραγική, αν συγκριθεί η θεϊκή καταγωγή της (ο Ερεχθέας ήταν γιος του Ηφαίστου και της Γης) με την ευτυχισμένη νεανική της ηλικία. Η μοίρα της Κλεοπάτρας και των παιδιών της δεν έχει καμία ομοιότητα με τη μοίρα της Αντιγόνης παρά μόνο ότι ήταν κακή.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

1 **Πώς συνδέεται το στάσιμο με το προηγούμενο επεισόδιο;**

2 **Ο χορός χρησιμοποιεί τρία μυθικά πρόσωπα που είχαν την ίδια μοίρα με την Αντιγόνη. Ποια κοινά στοιχεία έχουν αυτά με την Αντιγόνη και τι επιδιώκει να επιτύχει με την αναφορά αυτή;**

3 **Η δύναμη της μοίρας κατέχει κυρίαρχη θέση στην ποίηση του Σοφοκλή. Με ποιο τρόπο ο χορός υποδηλώνει τη δύναμή της;**

4 **Στο στάσιμο είναι έντονο το λυρικό στοιχείο, το οποίο παρουσιάζεται :**

α. με εικόνες και μεταφορές	☐
β. με περιπέτεια και δραματική ένταση	☐
γ. με επαναλήψεις και προσωποποιήσεις	☐

δ. με περιγραφή και πολυσύνδετα	□

Να σημειώσετε με Χ τις σωστές απαντήσεις.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ 5ου ΤΟΜΟΥ

- **Δ΄ Επεισόδιο……σελ. 11**
- **Δ΄ Στάσιμο……σελ. 43**
- **Σχόλια Δ΄ Επεισοδίου……σελ. 53**
- **Σχόλια Δ΄ Στάσιμου……σελ. 83**

Βάσει του ν. 3966/2011 τα διδακτικά βιβλία του Δημοτικού, του Γυμνασίου, του Λυκείου, των ΕΠΑ.Λ. και των ΕΠΑ.Σ. τυπώνονται από το ΙΤΥΕ - ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ και διανέμονται δωρεάν στα Δημόσια Σχολεία. Τα βιβλία μπορεί να διατίθενται προς πώληση, όταν φέρουν στη δεξιά κάτω γωνία του εμπροσθόφυλλου ένδειξη «ΔΙΑΤΙΘΕΤΑΙ ΜΕ ΤΙΜΗ ΠΩΛΗΣΗΣ». Κάθε αντίτυπο που διατίθεται προς πώληση και δεν φέρει την παραπάνω ένδειξη θεωρείται κλεψίτυπο και ο παραβάτης διώκεται σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 7 του νόμου 1129 της 15/21 Μαρτίου 1946 (ΦΕΚ 1946,108, Α΄).

Απαγορεύεται η αναπαραγωγή οποιουδήποτε τμήματος αυτού του βιβλίου, που καλύπτεται από δικαιώματα (copyright), ή η χρήση του σε οποιαδήποτε μορφή, χωρίς τη γραπτή άδεια του Υπουργείου Παιδείας, Θρησκευμάτων και Αθλητισμού / ΙΤΥΕ - ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ.